

REPUBLIKA E KOSOVËS

Komuna e Rahovecit

Plani Lokal i Veprimit për Cilësi të Ajrit 2024-2029

Rahovec, 2024

Plani Lokal i Veprimit për Cilësi të Ajrit 2024-2029

Implementuar nga:

- 1. Hyrje**
 - 1.1. Baza ligjore për hartimin e PLVCA
 - 1.2. Qëllimi dhe objektivat e PLVCA
 - 1.3. Procesi dhe metodologjia për përgatitjen e PLVCA
- 2. Korniza institucionale, strategjike dhe ligjore për mbrojtje e ajrit nga ndotja**
 - 2.1. Përgjegjësitë institucionale
 - 2.2. Korniza strategjike dhe programore
 - 2.3. Korniza ligjore
- 3. Profili i komunës**
 - 3.1. Pozita gjeografike dhe relievi
 - 3.2. Kushtet klimatike
 - 3.3. Popullsia dhe vendbanimet
- 4. Ndikimet sektoriale në cilësinë e ajrit**
 - 4.1. Energjia dhe ngrohja
 - 4.2. Industria prodhuese dhe bizneset
 - 4.3. Sektori minerar
 - 4.4. Transporti
 - 4.5. Menaxhimi i mbeturinave
 - 4.6. Bujqësia
 - 4.7. Pylltaria
 - 4.8. Përmbledhje e burimeve kryesore të shkarkimeve në ajër
- 5. Ndotja e ajrit dhe ndikimi në shëndet**
 - 5.1. Parametrat e cilësisë së ajrit dhe ndikimi në shëndet
 - 5.2. Vlerësimi i ndikimit të cilësisë së ajrit në shëndetin publik
- 6. Cilësia e ajrit në territorin e komunës së Rahovecit**
- 7. Problemet kryesore që ndërlidhen me ndotjen e ajrit**
- 8. Prioritetet për mbrojtjen e ajrit nga ndotja për periudhën 2024-2029**
- 9. Plani i aktiviteteve dhe veprimeve për periudhën 2024-2029**
- 10. Plani i monitorimit për zbatimin e PLVCA**
- 11. Plani afatshkurtër i veprimt**
- 12. Referencat dhe burimet e informacionit**

Të nderuar qytetarë të komunës së Rahovecit, të nderuar lexues!

Kam kënaqësinë që po ndajmë me ju Planin Lokal të Veprimit për Cilësi të Ajrit 2024-2029 për Komunën e Rahovecit, si dokument planifikues - strategjik, që adreson zgjidhjen e problemeve në sektorin e ajrit në nivel lokal.

Ky plan ka për qëllim kryesor që të definojë veprimet për menaxhimin e cilësisë së ajrit përbrenda territorit të komunës së Rahovecit për periudhën pesë vjeçare.

Në kuadër të planit është bërë analiza e gjendjes ekzistuese dhe burimeve kryesore të ndotjes së ajrit, janë identifikuar problemet kryesore që ndërlidhen me menaxhimin e cilësisë së ajrit, janë përcaktuar prioritetet kryesore për përmirësimin e cilësisë së ajrit si dhe janë planifikuar afatet, veprimet, aktivitetet dhe projektet kryesore që do të ndërmerren për periudhën e ardhshme 5 vjeçare për mbrojtjen e ajrit nga ndotja.

Hartimi dhe miratimi i këtij plani i cili është i një rëndësie të veçantë për komunën dhe është kërkesë ligjore që del nga Ligji për Mbrojtjen e Ajrit nga Ndotja dhe po ashtu është pjesë e angazhimeve të komunës për përmbushjen e përgjegjësiave për fuqizimin e qeverisjes lokale. Hartimi i planit është si rezultat i punës së grupit punues të cilët gjatë punës së tyre ka bashkëpunuar ngushtë me të gjitha drejtoritë e komunës, me institucionet tjera relevante të nivelit lokal dhe qendror dhe me specialistë të fushës nga komuniteti dhe organizatat e shoqërisë civile. Hartimi i planit është mbështetur nga fondet e Komunës së Rahovecit.

Plani Lokal i Veprimit për Cilësi të Ajrit është në harmoni me Planin Lokal të Veprimit në Mjedis, me Planin Zhvillimor Komunal dhe me dokumente tjera strategjike dhe zhvillimore të komunës. Ky dokument do të ndihmojë po ashtu edhe në përmbushjen dhe zbatimin e politikave nacionale për përmirësimin e cilësisë së ajrit dhe plotësimin e kërkesave për realizmin e objektivave që dalin nga dokumentet strategjike për mbrojtjen e ajrit nga ndotja në nivelin qendror.

Për implementimin e këtij plani komuna ka bërë edhe planifikimin e nevojshëm buxhetor por njëkohësisht ky dokument do të shërbejë edhe për të adresuar kërkesat për mbështetje nga donatorët për implementimin e projekteve konkrete të këtij plani.

Me këtë rast shpreh falënderimin tim për të gjithë ata që kontribuan në mënyrë direkte dhe indirekte në finalizimin e këtij dokumenti.

Ju faleminderit,

Smail Latifi, Kryetari i Komunës së Rahovecit

Grupi punues për hartimin e PLVCA

Përbërja e Grupit Punues për hartimin e Planit Lokal të Veprimit për Cilësi të Ajrit, është përcaktuar me vendimin nr.2029, të datës 18.08.2023, të kryetarit të Komunës së Ravovecit. z.Smajl Latifi.

Grupi punues ka këtë përbërje:

- Albnor Mullabazi, drejtor i Drejtorisë për Urbanizëm, kryesues;
- Bjondina Ramaj, zyrtare e lartë për Mbrojtje të Mjedisit, anëtare;
- Venhar Topalli, zyrtar i Shërbimeve Publike, anëtar;
- Iir Haxhijaha, zyrtar i lartë Ligjor, anëtar;
- Ilivi Durguti, zyrtar i Bujqësisë, anëtar;
- Jeton Kryeziu, zyrtar i Pylltarisë, anëtar;
- Ardian Rama, zyrtar i Shëndetësisë, anëtar;
- Lulzim Krasniqi, zyrtar i Arsimit, anëtar;
- Fidan Hoti, zyrtar i Zhvillimit Ekonomik, anëtar;
- Zyber Thaqi, zyrtar i Financave, anëtar;
- Alban Gashi, zyrtar i Barazisë Gjinore, anëtar;
- Valmir Gashi, zyrtar i Integritetit, anëtar;
- Diellza Çanta, zyrtare për eficiencën e energjisë, anëtare;
- Vjollca Gurgule, përfaqësuese nga Shoqëria civile, anëtare;
- Bejtullah Shehu, Shoqata e Bujqve, anëtar.

Sipas vendimit, grupi punues ka për detyrë që të ndërmarrë veprime të orientuara në hartimin e Planit lokal për cilësinë e ajrit në territorin e Komunës Rahovecit, bazuar në legjislacionin në fuqi. Në vendim thuhet se përveç antëtarëve të grupit punues për zbatimin e vendimi do të kujdesen edhe drejtorët e drejtorive të Komunës së Rahovecit.

Grupi punues për hartimin e PLVCA në kuadër të angazhimeve për përgaditjen dhe finalizimin e dokumentit mes tjerash është angazhuar në:

- Sigurimin e të dhënave relevante nga drejtoria përkatëse e komunës për hartimin e planit;
- Pjesëmarrje në takimet e rregullta konsultative dhe në punëtorit e organizuara për hartimin e PLVCA;
- Shqyrtimin e dokumentit dhe plotesimin e tij me komente dhe të dhëna relevante.
- Pjesëmarrje në debatet publike me qytetarë në prezantimin e drafitit të PLVCA.

Indeksi i shkurtesave

AMMK	Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës
ASK	Agjencia e Statistikave të Kosovës
BE	Bashkimi Evropian
DEZHT	Drejtoria për Ekonomi, Zhvillim dhe Turizëm
DSHMS	Drejtoria për Shëndetësi dhe Mirëqenie Sociale
DUPMM	Drejtoria për Urbanizëm, Planifikim dhe Mbrojtje të Mjedisit
DSHPK	Drejtoria për Shërbime Publike Komunale
DKRS	Drejtoria për Kulturë, Rini dhe Sport
DPI	Drejtoria e Punëve Inspektuese
DBF	Drejtoria për Buxhet dhe Financa
DA	Drejtoria për Arsim
FAO	Organizata për Ushqim dhe Bujqësi
GZK	Gazeta Zyrtare e Kosovës
IHMK	Instituti Hidrometeorologjik i Kosovës
IKSHPK	Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik i Kosovës
KRM	Komaponia Regjionale e Mbeturinave
MAPL	Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal
ME	Ministria e Ekonomisë
MG	Mega Gram
MKRS	Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
MMPHI	Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës
MINT	Ministria e Industrisë, Ndërmarrësisë dhe Tregtisë
OBSH	Organizata Botërore e Shëndetësisë
OJQ	Organizata Joqeveritare
PKVM	Plani i Kosovës për Veprim në Mjedis
PLVCA	Plani Lokal i Veprimit për Cilësi të Ajrit
PLVM	Plani Lokal i Veprimit në Mjedis
PZHK	Plani Zhvillimor Komunal
QRK	Qeveria e Republikës së Kosovës
QKMF	Qendra Kryesore e Mjekësisë Familjare
VKE	Vlera Kufitare e Emisionit
VML	Vlera Maksimale e Lejuar
VNM	Vlerësimi i Ndikimit në Mjedis
VSM	Vlerësimi Strategjik Mjedisor

1. Hyrje

1.1. Baza ligjore për hartimin e PLVCA

Plani Lokal i Veprim për Cilësi të Ajrit (PLVCA) është dokument planifikues - strategjik, për të adresuar zgjidhjen e problemeve të cilësisë së ajrit në nivel lokal.

Hartimi dhe miratimi i tij është paraparë me Ligji Nr. 08/L-025 për mbrojtjen e ajrit nga ndotja. Ky ligj në nenin 28 të tij (paragrafi 1) kërkon hartimin e Planit Lokale të Veprimit për Cilësinë e Ajrit (PLVCA) dhe specifikon që: "Për zona dhe aglomerate ku vlerësohet se nivelet e ndotësve në ajër tejkalojnë vlerat kufitare ose të synuara, komuna përgjegjëse për atë zonë apo aglomerat harton Planin Lokal të Veprimit për Cilësinë e Ajrit, për periudhën pesë (5) vjeçare me qëllim të arritjes së vlerave kufitare ose të synuara".

Sipas dispozitave të këtij neni Plani Lokal i Veprimit për Cilësinë e Ajrit mund të përfshijë edhe masa shtesë të duhura, me qëllim të mbrojtjes së grupeve të ndjeshme të popullatës.

Ky nen po ashtu përcakton edhe përmbajtjen e Planit dhe specifikon që Plani Lokal i Veprimit për Cilësinë e Ajrit duhet të përmban: *informatat e përgjithshme, analizën e gjendjes, llojin dhe vlerësimin e ndotjes, përcaktimin e vendit të ndotjes së lartë, prejardhjen e ndotjes, masat për zvogëlimin e ndotjes së ajrit, detajet e masave të përcaktuara, prioritizimin e tyre, afatet e përmbushjes së masave dhe vlerësimin e resurseve financiare dhe autoritetet përgjegjëse për zbatimin e masave.*

Ligji përmes nenit 28 kërkon nga Komuna përkatëse që: *gjatë hartimit të Planit komuna ia dorëzon Ministrisë draftin për dhënie të komenteve (neni 28, paragrafi 4) dhe po ashtu pas miratimit të Planit komuna ia dorëzon atë Ministrisë (neni 28, paragrafi 5).*

Gjithashtu: *Komuna është e obliguar t'i zbatojë dhe financojë masat për zvogëlimin e ndotjes së ajrit të parapara në Planin Lokal të Veprimit për Cilësinë e Ajrit (neni 28, paragrafi 6) dhe ndotësit janë të obliguar t'i zbatojnë dhe financojnë masat për zvogëlimin e ndotjes së ajrit të parapara në Planin Lokal të Veprimit për Cilësinë e Ajrit (neni 28, paragrafi 7).*

Përveç, Planit Lokal të Veprim për Cilësi të Ajrit, sipas Ligji Nr. 08/L-025 për mbrojtjen e ajrit nga ndotja, komunat duhet të hartojnë edhe Planet Afatshkurta të Veprimit (neni 29).

Në mënyrë më specifike në pikën 1 të nenit 29 thuhet se: *"nëse në një zonë ose aglomerat të caktuar ekziston rreziku nga tejkalimi i pragut të alarmit të ndotjes, komuna për atë zonë ose aglomerat harton Planin Afatshkurtër të Veprimit, i cili përmban masat që duhet të ndërmerren në afat të shkurtër, me qëllim të zvogëlimit të rrezikut dhe/ose uljes së ndotjes".*

Plani Afatshkurtër i Veprimit varësisht nga rastet individuale, mund të parasheh masat efektive të kontrollit dhe ku është e nevojshme, të ndaloj veprimtaritë të cilat shkaktojnë rrezik të tejkalimit të vlerave kufitare, vlerave të synuara ose pragut të alarmit (neni 29, pika 2) dhe mund të përfshijë masa lidhur me: qarkullimin e mjeteve motorike, veprimtaritë ndërtimore, punën e stabilimenteve industriale, përdorimin e prodhimeve industriale, ngrohjen në amvisëri dhe t'i parasheh edhe veprimtaritë specifike, me qëllim të mbrojtjes së grupeve të ndjeshme të popullatës (neni 29, pika 3). Komuna obligohet që të informojë publikun, përfshirë palët e interesuara për rezultatet e kërkimeve të bëra, realizimin dhe përmbajtjen e Planit Afatshkurtër të Veprimit si dhe zbatimin e këtij plani (neni 29, paragrafi 5), ndërsa ndotësi është i obliguar t'i zbatoj dhe financoj masat për zvogëlimin e ndotjes së ajrit, të përcaktuara në Planin Afatshkurtër të Veprimit (neni 29, paragrafi 6).

1.2. Qëllimi dhe objektivat e PLVCA

Qëllimi i përgjithshëm i Planit Lokal i Veprimit për Cilësi të Ajrit për komunën e Rahovecit është që të definojë veprimet për menaxhimin e cilësisë së ajrit përbrenda territorit të komunës për periudhën pesë vjeçare.

Objektivat specifike të planit janë:

- Të bëjë vlerësimin e gjendjes ekzistuese të cilësisë së ajrit, llojet dhe burimet kryesore të ndotjes së ajrit;
- Të identifikoj dhe përcaktoj problemet kryesore në menaxhimin e cilësisë së ajrit në territorin e komunës;
- Të identifikoj dhe përcaktoj prioritetet kryesore që do të adresohen në kuadër të PLVCA-së për periudhën 5 vjeçare;
- Të planifikoj dhe përcaktoj masat për zvogëlimin e ndotjes, afatet kohore, aktivitetet, projektet, burimet e financimit dhe autoritetet përgjegjëse për zbatimin e masave dhe prioritetëve.

1.3. Procesi dhe metodologjia e hartimit të PLVCA

Në kuadër të aktiviteteve për hartimin e këtij plani, në prill të vitit 2023 Komuna e Rahovecit ka lidhë kontratë me kompaninë "Albo Group" shpk për hartimin e PLVCA-së. Me 18.08. 2023, përmes vendimit nr.2029 është themeluar grupi punues për hartimin e PLVCA, që ka udhëhequr procesin e hartimit të planit.

Metodologjia e hartimit të planit dhe përcaktimit të prioritetëve të tij është orientuar duke u bazuar në:

- **Identifikimin e presioneve kryesore** në cilësinë e ajrit të komunës së Rahovecit, që vijnë nga sektorët e ndryshëm zhvillimor bazuar në të dhënat ekzistuese dhe trendet e tyre.
- **Analizën e gjendjes ekzistuese** të cilësisë së ajrit në Komunën e Rahovecit ku është bërë prezantimi i gjendjes aktuale të parametrave të cilësisë së ajrit bazuar në të dhënat nga monitimi i cilësisë së ajrit që realizohet nga Instituti Hidrometeorologjik i Kosovës. Kjo analizë shërben për të pasur një ide më të qartë të problemeve kryesore në sektorin e ajrit që ka komuna.
- Identifikimi i **problemeve kryesore** që ndërlidhen me cilësinë e ajrit të cilat do të trajtohen për zgjidhje në kuadër të PLVCA duke marrë për bazë kapacitetet financiare dhe zhvillimore të komunës dhe mundësitë e zgjidhjes së tyre.
- Duke u bazuar në këto probleme mjedisore janë **përcaktuar prioritetet kryesore** për përmirësimin e cilësisë së ajrit për periudhën 5 vjeçare.
- Bazuar në prioritetet kryesore mjedisore është propozuar edhe **plani i veprimeve për përmbushjen e këtyre prioritetëve**, që do të shërbejnë komunës për të hartuar projektet konkrete të mbështetura nga buxheti i komunës apo nga sigurimi i fondeve nga donatorët.
- Për të siguruar një implementim më efikas të PLVCA është propozuar **Plani i monitorimit për zbatimin e tij**, ku janë përcaktuar edhe treguesit përkatës të monitorimit sipas prioritetëve.

2. Korniza institucionale, strategjike dhe ligjore për mbrojtjen e ajrit nga ndotja

2.1. Përgjegjësitë institucionale

Ministria e Mjedisit, Planifikimit dhe Infrastrukturës (MMPHI)- është përgjegjëse për hartimin e politikave për menaxhimin e cilësisë së ajrit në Kosovë. Deri më sot ka përpiluar legjislacionin i cili bazohet në legjislacionin e BE-së dhe është i përshtatur me gjendjen socioekonomike të vendit. Korniza legislative që rregullon mbrojtjen e ajrit nga ndotja është Ligji për Mbrojtjen e Ajrit nga Ndotja (Nr. 08/L-025) i cili kategorizon burimet kryesore të ndotjes, vendos indikatorët dhe obligimet themelore për mbrojtjen e ajrit si dhe rekomandon miratimin e vlerave kufitare të emisioneve (VKE) dhe normat e cilësisë së ajrit, konform standardeve të BE-së dhe OBSH.

Agjencioni për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës (AMMK)- Agjencioni për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës siguron informacionin e duhur për administratën, Qeverinë dhe Kuvendin e Kosovës për zbatimin e politikave për mbrojtjen e mjedisit. Zhvillon dhe koordinon sistemin unik të informimit për mbrojtjen e mjedisit lidhur me sistemin e përcjelljes së gjendjes së mjedisit në Kosovë si dhe mbledhë të dhënat për mjedisin. Agjencioni është përgjegjës për monitorimin dhe mbledhjen e të dhënave për gjendjen e ajrit mjedisit në Kosovë në përgjithësi dhe cilësisë së ajrit në veçanti. Këtë Agjencioni e realizon përmes Institutit Hidrometeorologjik të Kosovës dhe Drejtorisë për Vlerësimin e Gjendjes së Mjedisit.

Instituti Hidrometeorologjik i Kosovës (IHMK) - Ndërton dhe mirëmban rrjetin themelor të stacioneve për monitorimin e cilësisë së ajrit. Bënë matjet dhe vërtetimet e elementeve dhe dukurive: hidrologjike, meteorologjike, biometeorologjike dhe hidrobiologjike, matjet dhe vërtetimet e elektricitetit atmosferik dhe ndotjes së ajrit, ujit, të reshurave. Sistematikisht përcjellë dhe konstaton gjendjen e cilësisë së ajrit.

Ministria e Industrisë, Ndërmarrësisë dhe Tregtisë (MINT)- Ministria e Tregtisë dhe Industrisë është përgjegjës për monitorimin e cilësisë së karburanteve të lëngëta të naftës. Me UA Nr. 01/2020 për cilësinë e karburanteve të lëngëta dhe të naftës Ministria ka përcaktuar vlerat e lejuara të përbërësve dhe të treguesve të cilësisë së karburanteve të lëngëta të naftës, metodat për testim, mënyrën e mbikëqyrjes dhe monitorimit të cilësisë së karburanteve të lëngëta të naftës në pikat doganore dhe në treg të brendshëm. Inspektorati i tregut në kuadër të MTI-së është përgjegjës për zbatimin e programit për numrin dhe shpeshtësinë e mostrimeve dhe testeve, testet laboratorike të kërkuara për secilin derivat, shpeshtësinë e ritesteve për rezultate krahasuese ndërmjet laboratoreve.

Instituti Kombëtarë i Shëndetit Publik (IKSHP) – Është përgjegjës për shëndetin publik në nivel të vendit dhe vlerësimin e ndikimeve në shëndetin publik përfshirë edhe ndikimet e mjedisit në shëndetin publik.

Pushteti Lokal (Komunat)- Bazën ligjore për mbrojtjen dhe monitorimin e cilësisë së ajrit komunat e kanë te kompetencat vetanake në mbrojtjen e mjedisit lokal, sipas Ligjit Nr. 03/L-040 për Vetqeverisjen Lokale dhe Ligjit për Mbrojtjen e Ajrit nga Ndotja (Nr. 08/L-025), Komunat miratojnë Planet Lokale të Veprimit në Mjedis (PLVM) dhe programet për mbrojtjen e mjedisit, në përputhje me Strategjinë e Mbrojtjes së Mjedisit dhe Planin e Kosovës për Veprim në Mjedis sipas interesave specifike të saj.

Operatorët ekonomik- Po ashtu edhe operatorët ekonomik kanë obligime ligjore që të vetëorganizojnë monitorimin e cilësisë së ajrit dhe emisionet në ajër në zonën e veprimit të tyre.

2.2. Korniza strategjike dhe programore

Strategjia e Mbrojtjes së Mjedisit 2013-2022 (në proces të rishikimit) - Trajton obligimet për menaxhimin e mjedisit në nivel shtetëror dhe ndërkombëtar. Në kuadër të kësaj strategjie përfshihen edhe synimet strategjike për sektorin e ajrit.

Strategjia për Cilësinë e Ajrit për vitin 2013-2022 (në proces të rishikimit)- E aprovuar në Kuvend me datën 19.12. 2013, Nr. 04/V-741. Kjo strategji ka tri prioritete kryesore për përmirësimin dhe mbrojtjen e ajrit për dhjetë vitet e ardhshme: transpozimi i direktivave të BE, në legjislacionin e Kosovës dhe implementimi i tij, sigurimi i kornizës për mbrojtjen e cilësisë së ajrit, në bashkëpunim me të gjithë komunitetet, promovimi i rëndësisë së cilësisë së ajrit si përcaktues i shëndetit dhe mirëqenies së popullatës.

Plani i Veprimit për Cilësi të Ajrit 2018-2020- Përcakton masat, veprimet dhe projektet për përmirësimin e cilësisë së ajrit për periudhën 2018-2020, dhe është në harmoni me objektivat dhe synimet e Strategjis për Cilësinë e Ajrit për vitin 2013-2022.

Plani Kombëtar për Zvogëlimin e Emisioneve- Dokumenti i referohet udhëzimeve për politika nga Sekretariati i Komunitetit të Energjisë për sa i përket përgatitjes së Planeve Kombëtare për Zvogëlimin e Emisioneve ku kërkohet të arrijnë zvogëlime të konsiderueshme të emisioneve nga impiantet ekzistuese me djegie nga 1 janari i vitit 2018 deri më 31 dhjetor 2027 dhe përcaktimin e vlerave të kufirit të emisioneve për impiantet me djegie të mëdha.

Rezoluta e Kuvendit të Kosovës për Përmirësimin e Cilësisë së Ajrit - e miratuar me 1 shkurt 2018, paraqet një përmbledhje të masave, rekomandimeve dhe kërkesave për përmirësimin e cilësisë së ajrit në Kosovë.

Strategjia dhe Plani i Veprimit për Ndryshime Klimatike 2019-2028 dhe Plani i Veprimit - Synon zvogëlimin e rreziqeve dhe dëmeve nga ndikimet aktuale dhe të ardhshme të ndryshimeve klimatike me një kosto efektive dhe duke shfrytëzuar përfitimet të cilat mund të i sjellin ndryshimet klimatike.

Strategjia e Transportit Multimodal 2023-2030- Synon sigurimin e një transporti të sigurt dhe të qëndrueshëm për të përmirësuar cilësinë e jetës dhe konkurrencën ekonomike. Mes tjerash objektivat e strategjisë synojnë edhe uljen e shkarkimeve në ajër nga sektori i transportit.

Plani Zhvillimor Komunal për Komunën e Rahovecit 2023-2031- është dokumenti kryesor që mbështetë planifikimin e qëndrueshëm, të barazpeshuar dhe afatgjatë të territorit të komunës, përmes të cilit racionalizohet dhe funksionalizohet shfrytëzimi hapësinor i saj, përmirësohet aspekti social, ekonomik dhe mjedisor. Në kuadër të kapitullit Mjedisi dhe Siperfaqet me Rrezikshmëri, në këtë dokument janë trajtuar edhe aspektet e menaxhimit të ndotjes së ajrit dhe janë përcaktuar kahjet zhvillimore të këtij sektori.

Plani Lokal i Veprimit në Mjedis për Komunën e Rahovecit 2019-2024- është dokumenti kryesor planifikues në nivelin lokal për sektorin e mjedisit. PLVM përfshin zhvillimin e vizionit të komunitetit, vlerësimin e çështjeve mjedisore, përcaktimin e prioritetëve, identifikimin e strategjive më të përshtatshme për adresimin e problemeve kryesore dhe zbatimin e veprimeve me qëllim të arritjes së përmirësimeve reale mjedisore dhe shëndetësore. Në një kapitull të veçantë të këtij dokumenti janë trajtuar edhe aspektet e cilësisë së ajrit si dhe janë përcaktuar veprimet e nevojshme për përmirësimin e gjendjes për periudhën kohore 2019-2024.

Plani Komunal për Menaxhim të Mbeturinave, Komuna Rahovec 2022-2027 - është dokumenti kryesor planifikues në nivelin lokal për sektorin e menaxhimit të mbeturinave. Ky dokument përfshin objektivat strategjike dhe planin e veprimit për menaxhimin e mbeturinave. Në mënyrë direkte disa nga aktivitetet e planifikuara të planit do të ndihmojnë në reduktimin e ndotjes së ajrit nga sektori i mbeturinave për periudhën kohore 2022-2027.

Plani i Mobilitetit Urban për Komunën e Rahovecit 2022-2027- është dokumenti kryesor planifikues në nivelin lokal për sektorin e mobilitetit. Ky dokument përfshin vizioni, objektivat strategjike dhe planin e veprimit për mobilitetin urban. Në mënyrë direkte disa nga aktivitetet e planifikuara të planit do të ndihmojnë në reduktimin e ndotjes së ajrit nga sektori i transportit për periudhën kohore 2022-2027.

Draft Plani Lokal për Energji dhe Klimë 2023-2033- është dokumenti kryesor planifikues në nivelin lokal për sektorin e energjisë dhe klimës. Ky dokument përfshin vizioni, objektivat strategjike dhe planin e veprimit për energjinë dhe klimën. Në mënyrë

direkte aktivitetet e planifikuara të planit përvec që do të ndikojnë në rritjen e efikasitetit të energjisë dhe rritjen e shfrytëzimit të burimeve të ripërtrishme të energjisë do të ndikojnë edhe në reduktimin e emetimit të gazrave serrë si dhe në reduktimin e ndotjes së ajrit nga sektori i energjisë dhe nga sektorët tjerë zhvillimorë 2023-2033.

2.3. Korniza ligjore

MMPHI si përgjegjëse për menaxhimin e cilësisë së ajrit ka kompletuar legjislacionin për këtë fushë, bazuar në legjislacionin e BE dhe përshtatur me gjendjen socio ekonomike të vendit. Dy ligjet bazike që rregullojnë çështjet që ndërlidhen me mbrojtjen e ajrit nga ndotja janë:

- ✓ Ligji i mjedisit Nr.03/L-025;
- ✓ Ligji për Mbrojtjen e Ajrit nga Ndotja Nr. 08/L-025.

Aktet nënligjore që rregullojnë fusha specifike të menaxhimit të cilësisë së ajrit janë:

- ✓ Udhëzimi Administrativ (QRK)-Nr.07/2021 mbi rregullat dhe normat e shkarkimeve në ajër nga burimet e palëvizshme të ndotjes;
- ✓ Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr.02/2011 për normat e cilësisë së ajrit,
- ✓ Udhëzimi Administrativ- (MMPHI) Nr.09/2023 për mënyrën e monitorimit të cilësisë së ajrit, mbledhjen e të dhënave, kriteret dhe metodologjinë;
- ✓ Udhëzim Administrativ (QRK)-Nr.21/2013 për arsenin, kadmiumin, merkurin, nikelin dhe hidrokarburet aromatike policiklike në ajër;
- ✓ Udhëzim Administrativ (QRK) - Nr.08/2016 për normat e lejuara të shkarkimeve në ajër nga burimet e lëvizshme të ndotjes.

Në mënyrë indirekte në cilësinë e ajrit ndikojnë edhe sektorë të tjerë andaj në raste të veçanta duhet të ndërmerren për bazë edhe ligje dhe udhëzime tjera administrative tjera sikurse janë:

- **Ligji i mbeturinave (Ligji 04/L-060)**, në rastet e parandalimit të djegjess së mbeturinave në ambiente të hapura por edhe për ngrohje;
- **Ligji për performacën e energjisë në ndërtesa (Nr. 05/L-101)**, që rregullon kërkesat për izolimin e ndërtesave në shërbim të krusimit të energjisë dhe uljen e emisioneve në ajër;
- **Ligji nr. 08/L për ndryshimin dhe plotësimin e ligjit për automjete (Nr. 05/L-132)**, që kufizon importin e veturave më të vjetra se 10 vite me qëllim të parandalimit të emetimeve në ajër nga automjetet jashtë standardeve të EURO.

- **Ligji për tregti me produkte të naftës dhe karburante të ripërtritshme (Ligji Nr. 08/L-018),** që rregullon standardet dhe kualitetin e naftës dhe derivate të saj që importohet në Kosovë, me qëllim të parandlaimit të emisioneve në ajër nga cilësia e dobët e naftës dhe derivateve të saj.
- **Udhëzimi Administrativ (Nr.10/2022) për kontrollin teknik të automjeteve-** që përcakton normat e lirimit të gazrave të motorëve në atmosferë gjatë kontrollimit teknik.
- **Udhëzimi Administrativ (Nr. 09/2020) për kontrollin dhe cilësinë e karburanteve të lëngëta të naftës-** që përcakton vlerat e lejueshme në cilësinë e karburanteve të lëngshme të derivuara nga nafta në përputhje me standardet e aplikueshme evropiane.

3. Profili i Komunës

3.1. Pozita gjeografike dhe relievi

Rahoveci është qytet dhe komunë në pjesën jug-perëndimore të Kosovës. Në veri kufizohet me Klinën, në lindje me Suharekën, në pjesën jugore gjendet komuna e Prizrenit, ndërsa në tërë pjesën perëndimore kufizohet me komunën e Gjakovës. Përafërsisht ka diku 276 km² dhe është vendbanim i 56,208 banorëve.

Territori i komunës së Rahovecit përfshihet në regjionin e Prizrenit dhe ka një pozitë të mirë gjeografike. Shtrihet në pjesën qendrore të gadishullit Ballkanik dhe i takon Evropës juglindore.

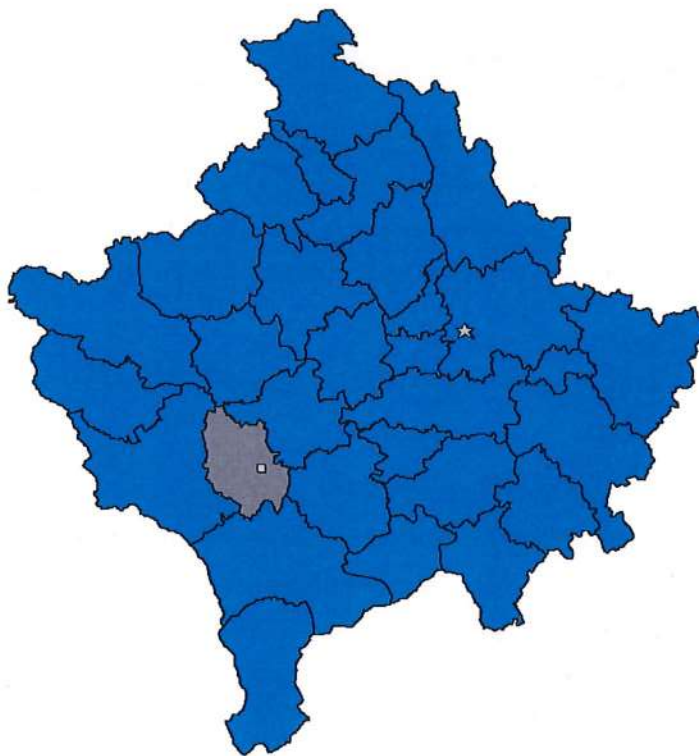

Figura 1: Pozita gjeografike e komunës së Rahovecit

Ky territor përfshin pjesën qendrore dhe jugore të rrafshit të Dukagjinit dhe është i ndarë në tri tërësi ose mikro regjione e këto janë: rrafshirë-luginore, kodrinore dhe malore. Territori i komunës shtrihet në hemisferën veriore të Ekuadorit me shkallë 42° e 30' dhe 42° e 50' të gjërsisë veriore gjeografike dhe ndërmjet 20° e 21' dhe 20° e 55' të gjatësisë lindore gjeografike.

Vendbanimet në komunën e Rahovecit janë të koncentruara në lartësitë mbidetare prej 310 m. (Krusha e Madhe pjesa e re e vendbanimit pjesa lindore të bregut të lumit Drini i Bardhë) deri në 920 m. lartësi mbidetare që është i koncentruar vendbanimi i Zatriqit.

Për nga lartësia mbidetare këto vendbanime ndahen në luginore-rrafshirë, kodrinore dhe malore. Vendbanimet të cilat janë të përfshira në luginë ose rrafshirë janë këto : (310 – 350 m.) Xërxa, Fortesa, Gexha, Malësia e Vogël, Drinasi, Denji, Dabidoli, Çifllaku, Nagaci, Hoça e Vogël dhe Retia.

Vendbanimet të cilat janë të përfshira në lartësitë mbidetare prej 350 – 600 m që i takojnë kategorisë së vendbanimeve kodrinore janë : Rahoveci, Drenoci, Senovci, Pastaselli, Palluzhë, Kramoviku, Mrasori, Hoça e Madhe, Apterushë, Zaçishti, Patoçani i Ulët, Patoçani i Epërm, Nashpalla, Bratotini, Vranjaka, Celina dhe Krusha e Madhe (edhe pse disa pjesë të reja të vendbanimeve të këtyre fshatrave u takojnë pjesës së kategorisë së luginave ose rrafshirave).

3.2. Kushtet klimatike

Pozita gjeografike e Rahovecit me rrethinë ka kushtëzuar që në këtë regjion të dominojë klima e mesme kontinentale me një ndikim të klimës mediterane, e cila depërton përmes luginës së Drinit të Bardhë. Komuna e Rahovecit karakterizohet me verë të nxehtë dhe me dimër të ftohtë, ku muaji më i nxehtë është muaji korrik dhe muaji më i ftohtë është muaji shkurt.

Në bazë të shënimeve shumë vjeçare klimatike, lokaliteti i Rahovecit karakterizohet me këto veçanti meteorologjike:

- Temperatura mesatare vjetore është +11.8 °C,
- Muaji më i ftohtë i vitit është shkurti me temperaturë minimale -0.14.5 °C,
- Muaji më i nxehtë i vitit është korriku me temperaturë maksimale +38.5 °C,
- Sasia e reshjeve vjetore është 765 mm.
- Më së shpeshti fryejnë erërat e veirut (11.8 %), veri-lindja, (62%), përendimi (50 %), jugu (17%), dhe jug-lindja (4%).

3.3. Popullsia dhe vendbanimet

Sipas të dhënave të regjistrimit të vitit 2011 popullsia rezidente e Komunës është 56.208 banorë, të shpërndarë në 37 vendbanime me një numër total të amvisërive rezidente prej 8221 ekonomi familjare. Popullsia jeton në gjithsej 37 vendbanime, prej tyre 36 janë fshatra dhe vetë qyteti i Rahovecit. Këto vendbanime kanë dallime të theksuara sa i përket numrit të popullsisë. Në qytetin e Rahovecit jetojnë rreth 15892 banorë që do të thotë se rreth 29 % e popullsisë së tërësishme jeton në këtë qytet, ndërsa në të gjitha vendbanimet tjera jetojnë rreth 40316 banor apo rreth 71 %.

Në tabelën në vijim është paraqitur popullsia e Komunës së Rahovecit sipas regjistrimit të vitit 2011.

Tabela 1: Popullsia e Komunës së Rahovecit

Nr. Popullsisë	Nr. Populls. Urbane	Nr. Populls. Rurale	Nr. Ek.familjare totale	Nr. Bisneseve	Nr. Institucione
56,208	15,892	40,316	9,927	3000	73

Tabela 2: Shpërndarja e popullsisë sipas vendbanimeve

Nr.	Vendbanimi	Nr. Banoreve	Nr.	Vendbanimi	Nr. Banoreve
1	Rahovec	15892	19	Nushpal	220
2	Bellacerkë	2270	20	Opterushë	1911
3	Bërnjak	40	21	Pastasellë	1011
4	Bratotin	396	22	Pataqan I Eperm	533
5	Brestovc	1288	23	Pataqan I poshtem	1077
6	Celinë	1903	24	Petkoviq	731
7	Çifllak	1292	25	Polluzhë	808
8	Dobidol	799	26	Radostë	2346
9	Dejnë + Baboc	1757	27	Ratkoc	3791
10	Drenoc	1587	28	Retijë e Ulet	234
11	Gexhë	660	29	Retijë	771
12	Hogë e Madhe	124	30	Sapniq	996
13	Hogë e Vogel	1166	31	Sarosh	6
14	Kaznik	164	32	Senoc	687
15	Kramovik	1125	33	Vrajakë	838
16	Krushe e Madhe	4473	34	Xërxë	3184
17	Mrasor	191	35	Zatriq	535
18	Nagavc	743	36	Zoqishtë	659
			TOTALI		56208

Pjesa më e madhe e vendbanimeve të komunës së Rahovecit kanë më tepër se 1000 banorë. Numër më të madh të popullsisë ka vet qyteti i Rahovecit (15892 b). Sa i përket vendbanimeve rurale, numër më të madh të banorëve kanë vendbanimet: Krushë e Madhe (4473 b), Ratkoc (3791 b), Xërxë (3184 b), Radost (2346 b), Bellacerka (2270 b), Opterush (1911 b). Ndërsa vendbanimet që kanë numër më të vogël të popullsisë janë: Bërnjak (40 b), Kaznik (164 b), Mrasor (191 b), Nashpall (220 b).

Komuna e Rahovecit karakterizohet me vendbanime sipas shumëllojshmërisë pa ndonjë standart të caktuar urbanistik, ku sipas të dhënave ndërtimi ka marrë vrull pas viteve 2000 dhe janë krijuar hapësira të reja me ndërtime banesore shumëkatëshe për arsye të rritjes së numrit të popullatës (shkalla e lartë e natalitetit, migrimi). Kjo kërkesë theksohet sidomos me shkatërrimet e bëra gjatë luftës.

4. Ndikimet sektoriale në cilësinë e ajrit

4.1. Energjia dhe ngrohja

Qyteti i Rahovecit nuk ka ngrohje qendrore. Në komunën e Rahovecit janë rreth 70 ndërtesa publike dhe 10,532 ekonomi familjare (ndërtesa rezidenciale) dhe 2966 biznese aktive që përdorin burime të ndryshme të energjisë për ngrohje.

Në tabelën 3 janë prezantuar të dhënat për përdorimin e lëndëve djegëse në Komunën e Rahovecit sipas llojeve. Nga të dhënat shihet se lënda dominuese djegëse është druri dhe energjia elektrike.

Tabela 3: Përdorimi i lëndëve djegëse në komunën e Rahovecit (MWh)

	Energji elektrike	LPG	Dizel	Thëngjill	Biomasë drunore	Gjithsejt
Ndërtesat publike	761.8	0	974.2	109.3	4,262.9	6,108.2
Ndërtesat terciare (jo komunale), pajisjet dhe objektet	17,999.3	12,054.0	4,325.4	2289.1	43,112.1	79,779.9
Ndërtesat rezidenciale	54,594.3	11,327.7	0	1361.7	226,349.5	293,674.8

Sipas një hulumtimi të realizuar nga FAO, konsumi mesatar vjetor i drurit për djegje në komunën e Rahovecit në amvisëritë e zonave rurale është 9.34 m³. Ndërsa konsumi mesatar vjetor i drurit për djegje në amvisëritë urbane është 8.24 m³. Po sipas këtij vlerësimi numri i ekonomive familjare rurale që përdorin drurin si lëndë djegëse është 5777 me konsum prej 49,809 m³ dru në vit¹.

4.2. Industria prodhuese dhe bizneset

Ekonomia lokale në Komunën e Rahovecit, bazohet kryesisht në industrinë agro-industriale, përpunimin e rrushit dhe të grurit, industrinë e plastikës, ndërtimtarisë, teknologjinë përpunuese të metaleve, teknologjive për ngrohje dhe ftohje, artizanate, tregëti, shërbime etj. Pjesëmarrja e veprimtarive prodhuese dhe shërbyese në krahasim me veprimtaritë tjera ekonomike është e konsiderueshme, duke treguar një pjesëmarrje më të madhe në biznesin privat.

¹ Sektori i Biomases Drunore në Kosovë, FAO 2015

Pas luftës, ndërmarrjet e vogla kanë shfaqur tendencën për shfrytëzimin dhe përpunimin e gurit, rërës, zhavorrit dhe argjilës, evidente me një shkatërim joselektiv të resurseve. Sipas statistikave, në vitin 2011 janë 3215 biznese të regjistruara në zyrën për regjistrim të bizneseve, ndërsa gjatë periudhës 2000-2021 janë të regjistruara gjithsejtë 3390 biznese. Nga këto biznese 2966 janë aktive, 249 biznese pasive dhe 384 biznese janë shuar. Në strukturën e bizneseve dominojnë ato të tregtisë me shumicë dhe pakicë pastaj ato të prodhimit dhe përpunimit, të ndërtimit dhe akomodimit dhe ushqimit.

Në aspektin mjedisor, në komunën e Rahovecit nuk ka ndonjë industri që veprimtarinë e saj e ka të bazuar në djegje të burimeve fosile dhe që karakterizohet me emetime të larta në ajër.

Tabela 4: Bizneset në Komunën e Rahovecit

Përshkrimi	Numri
Biznese të regjistruara 2000-2021	3390
Biznese aktive	2966
Biznese pasive	249
Biznese të shuara	384

4.3. Sektori minerar

Në territorin e Komunës së Rahovecit ka rezerva të gurit dekorativ dhe minerale si krom, azbest, nikel, kobalt, bakër dhe qymyr guri (thëngjilli). Gurët dekorative: gjendet në afërsi të fshatit Drenovc, në një largësi prej 5, 5 km nga qyteti i Rahovecit. Rezervat për këtë material ndërtimor dekorativ mendohet të jenë rreth 207.386 m³.

Në territorin e Komunës së Rahovecit, veprojnë disa operatorë që kanë si veprimtari shfrytëzimin e gurit, rërës dhe zhavorrit dhe disa të tjera që kanë si veprimtari hulumtimin e rezervave të gurit, rërës dhe zhavorrit (tabela 5). Disa nga këto veprimtari sidomos ato të shfrytëzimi të rërës dhe zhavorrit janë ilegale ose janë në procedurë në gjykatë. Këto veprimtari krahas dëmtimit estetik të peisazhit dhe shtretërëve të lumenjëve karakterizohen edhe me emetime të pluhurit në ajër.

Në veçanti operatorët e shfrytëzimit të gurit të fortë ndërtimorë gjatë procesit të thërmimit dhe bluarjes janë burim i emetimit të grimcave të pluhurit.

Tabela 5: Operatorët ekonomik në sektorin minerar në komunën e Rahovecit²

Operatorët sipas kategorive	Nr. i operatorëve
Shfrytëzimi i gurit të fortë ndërtimorë	3 operatorë
Hulumtim i rezervave të gurit të fortë ndërtimorë	2 operatorë
Shfrytëzim i rërës dhe zhavorrit	20 operatorë

4.4. Transporti

Pozita gjeografike e komunës së Rahovecit në të cilën kalojnë rrugë të rëndësishme i mundësojnë komunikim të mirë dhe mjaft efikas, ku në nivel të komunës administrative të komunës janë të shtrira gjithsejtë 297.6 km rrugë të të gjitha kategorive. Nëse analizohet niveli i mbulshmërisë së sipërfaqes së komunës me rrugë të të gjitha kategorive del se ato janë të shtrira në gjithsejtë 157.1 ha.

Komuna e Rahovecit karakterizohet me lidhje shumë të mira të komunikacionit rrugor të cilat ndihmojnë zhvillimin e transportit të udhëtareve dhe të mallrave. Shtrirja e rrugëve Regjionale kryesisht në pjesën qendrore dhe perëndimore të komunës ia ka shtuar rëndësinë kësaj hapësirë. Në komunën e Rahovecit ekziston niveli i katër kategorive të rrugëve (të klasifikuara në Kosovë), duke filluar prej rrugëve magjistrale e deri tek ato të pa kategorizuara.

Rrjeta e rrugëve në komunën e Rahovecit përbehet nga:

- Rrugët magjistrale – M9.1 (Gjakovë - Prishtinë)
- Rrugë regjionale - (R107 Prizren-Gjakovë, R117 Rahovec-Suharekë, R111 Xerxë Ratkoc-Kramovik, R204 Rahovec- Krushë e Madhe, R110 Malishevë- Rahovec – Xerxë
- Rrugë lokale (rrugët të cilat i lidhin 34 komuna kadastrale me gjithsej 37 vendbanime, duke përfshirë edhe rrugët që lidhin lagjet më të rëndësishme të vendbanimeve)
- Rrugë të pa kategorizuara (të cilat lidhin lagjet e fshatit si dhe i lidhin të gjitha hapësirat në të cilat zhvillohen aktivitete socio-ekonomike).

Nga totali i përgjithshëm i rrugëve 297.6 km, sa janë në komunën e Rahovecit sipas gjatësisë, rrugë magjistrale janë 6.2 km (2.1%), rrugë regjionale 64.3 km (21.6%), rrugë lokale 114 km (38.3%), rrugë urbane 30.6 km (10.3%) dhe rrugë të pa kategorizuara janë gjithsej 82.5 km (27.7%). Duke iu referuar analizave të bëra në nivel të komunës, janë nxjerr edhe sipërfaqet e mbuluara me rrugë dhe aktivitete të tjera përcjellëse sipas kategorisë së tyre (tabela 6).

² <http://opendata.cohu.org/sq/degradimi-mjedisit>

Tabela 6: Rrjeta e rrugëve në komunën e Rahovecit

	Pershkrimi	Gjatësia në km	%
1	Rruge magjistrale	62	2.1
2	Rruge regjionale	64.3	12.6
3	Rruge urbane	30.6	10.3
4	Rruge lokale	114	38.3
5	Rruge e pakategorizuar	82.5	27.7
	Total	297.6	100

4.5. Menaxhimi i mbeturinave

Bazuar në Ligjin për mbeturina (Ligji 04/I-60), dhe Rregulloren Komunale për Menaxhim të Mbeturinave, komuna e ka të krijuar sistemin për menaxhim të mbeturinave për territorin e vet.

Në komunën e Rahovecit grumbullimin, bartjen dhe deponimin e mbeturinave e kryen Kompania Rajonale "Ekoregjioni". Mbledhja e mbeturinave bëhet në dy mënyra: kryerja e shërbimit me kontejnerë 1,1 m³ dhe 7 m³ dhe kryerja e shërbimit derë me derë (shtëpi për shtëpi). Sipas të dhënave nga AMMK Komuna e Rahovecit, ka mbulushmëri me shërbimin e grumbullimit të mbeturinave për ekonomi familjare në shkallë prej 100%. Mbeturinat e grumbulluara dërgohen në Deponinë sanitare të mbeturinave në Landovicë të Prizrenit. Sipas të dhënave nga KRM "Ekoregjioni", sasia vjetore e mbeturinave që grumbullohet dhe dërgohet në deponi është 14,426.90 ton/vit. Gjenerimi për kokë banori ishte 200.35 kg/vit.

Deponitë ilegale të mbeturinave janë një ndër problemet kryesore të menaxhimit të mbeturinave në komunë. Në vitin 2021 janë evidentuar 10 deponi ilegale të mbeturinave, pjesa më e madhe e të cilave ishin deponi të mbeturinave komunale (20%), deponi të mbeturinave të ndërtimit dhe demolimit (30%) dhe deponi mikse (50%). Sipas madhësisë, 3 deponi ilegale janë kategorizuar si të mëdha, 3 deponi të mesme dhe 4 deponi të vogël.

Tabela 7: Treguesit e menaxhimit të mbeturinave në komunën e Rahovecit (2021)³

Numri i banorëve (ASK 2011)	56,208
Numri i ekonomive familjare (ASK 2011)	8,221
Numri i ekonomive familjare të shërbyera (2021)	10,532
Shkalla e mbulimit me shërbim për ekonomi familjare (2021)	100 %
Numri i bizneseve që pranojnë shërbimin (2021)	1026

³ Raporti i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë për vitin 2020, AMMK 2021

Numri i institucioneve që pranojnë shërbimin (2021)	57
Shkalla e mbulimit me shërbim për institucione (2021)	100%
Mbeturina të grumbulluara ton/vit	14,426.90
Mbeturina të grumbulluara kg/vit	14,426,900.00
Gjenerimi i mbeturinave komunale kg/vit	200.35
Gjenerimi i mbeturinave komunale kg/dit	0.55

Edhe në komunën e Rahovecit, sikurse në shumicat e komunave të Kosovës, djegja e hapur e mbeturinave apo edhe përdorimi i mbeturinave për ngrohje është një dukuri që ndodhë. Ky proces është burim i ndotjes së ajrit dhe shkarkimeve në ajër.

4.6. Bujqësia

Duke marrë parasysh kushtet e favorshme topografike⁸, klimatike dhe agro-ekologjike puna në bujqësi, vreshtari dhe verari përbën aktivitetin themelor ekonomik në Rahovec në të gjitha aspektet duke përfshirë prodhimin, burimin e të ardhurave dhe punësimin. Rreth 90% të tokës së komunës së Rahovecit përdoret si tokë punuese për bujqësi, e sidomos tokat kodrinore që përdoren si territore vreshtare. Toka e punueshme prej total cca 14000 Ha, është e mbuluar me sistem të ujitjes nga Drini i Bardhë në sipërfaqe prej 3500/Ha. Rreth 70% e popullsisë në qytet dhe fshat sigurojnë ekzistencën nga aktivitetet bujqësore si në vreshtari dhe perimtar, etj.

Tabela 8: Destinimi i shfrytëzimit të sipërfaqes së tokës

Destinim i sipërfaqes	%
Pyje (6932 ha)	25.2
Kullosa (3921 ha)	14.2
Livadhe (252ha)	0.9
Degradim (403 ha)	1.5
Sipërfaqesore (12020 ha)	43.6
Vreshtat (2415 ha)	8.8
Zonat e ndertuara (1310 ha)	4.8
Lumi (193 ha)	0.7
Varrezat (104 ha)	0.4

Numri i ekonomive familjare apo fermave mendohet të jetë rreth 4815. Sasia e sipërfaqes së tokës bujqësore në pronësi të një ferme sillet prej 0.5 -2 Ha, ku kemi të bëjmë me parcelizimin e tokës, të disfavorshme për zhvillimin e një bujqësie intensive. Duke llogaritur që një familje ka mesatarisht 7 anëtarë, numri i përgjithshëm i banorëve që jetojnë vetëm nga të ardhurat nga puna në bujqësi (ekonomi për ekzistencë) rezulton të jetë rreth 33,700 banorë.

Prodhimtaria e rrushit dhe produkteve të tij ka traditë mijëvjeqare. Këto të dhëna vërtetojnë ekzistencën e kësaj prodhimtarie që në shekullin e parë të erës së re.

Ndikimi në cilësinë e ajrit nga bujqësia vjen si rezultat i përdorimit të plehrave kimike dhe aktivitetëve bujqësorë që ndërlidhen me përdorimin e lëndëve djegëse. Në tabelën vijuese është prezantuar sasia e vlerësuar e përdorimit të plehrave kimike në komunën e Rahovecit.

Tabela 9. Sasia e plehrave kimike të përdorura dhe përmbajtja e azotit

Lloji i plehut kimik	Sasia e përdorur kg/vit ⁴	Sipërfaqja e tokës se plehrosur	Sasia totale kg/vit
UREA	139 kg/ha	14687 ha	2,041,498
NPK	259 kg/ha	14687 ha	3,803,933
NAG	74 kg/ha	14687 ha	1,086,172

4.7. Pylltaria

Pyjet përbëjnë rreth 25% të sipërfaqes së përgjithshme ose rreth 6932 ha. Në pjesën kodrinore dominojnë pyjet me mjaft lloje dhe janë të përziera. Prej drunjve dallohen pyjet gjetherënëse si: qarri (*quercus cerris*), dhe bungu me rreth 80 %, ahu (*fagus sylvatica*), shkoza (*carpinus orientalis*). Përhapje më të kufizuar kanë llojet tjera që paraqiten si të vetmuara si: brekia, bliri (*tilia kordata*), frashri, dëllinja etj. Janë prezente edhe tipet tjera që janë të ulëta, lloji i shkurreve, si: thana (*cornus mas*), murrizi (*crataegus monogyna*), kaça (*rosa canina*), manaferra e egër (*rubus fruticosus*), shtogu (*sambucus nigra*), kulumbria (*prunus spicosa*), lajthia (*corylus avellana*), në vise të larta fieri shqiponje (*pteridium aquilinum*) etj.

Prerja e pakontrolluar e pyjeve ndikon në shfaqjen e shumë ndryshimeve mjedisore, si ndryshimet klimatike, vërshimet etj. Pyjet në Rahovecit paraqesin një resurs shumë të rëndësishëm. Mirëpo, si pasojë e menaxhimit jo adekuat të pyjeve në të kaluarën ka ardhur deri te degradimi i tyre. Nevojat Komuna e Rahovecit ka nevojë për studime lidhur me reitalizimin e pyjeve brenda teritorit të komunës.

Përvec përdorimit të drurit si lëndë djegëse për ngrohje, edhe djegja e sipërfaqeve të pyjeve është një nga burimet e emetimeve në ajër.

⁴ ASK, Regjistrimi i Bujqësisë 2014

4.8. Përmbledhje e burimeve kryesore të shkarkimeve në ajër

Në tabelën 10 është prezantuar tabela përmbledhëse e burimeve kryesore të ndotjes në komunën e Rahovecit.

Tabela 10: Burimet e ndotjes së ajrit në Komunën e Rahovecit

Lloji i burimit të ndotësit	Numri i njësive	Aktiviteti i ndotjes	Ndotësit që shkarkohen në ajër
Objektet e ekonomive familjare (shtëpi dhe banesa kolektive)	10,532 njësi banimi (shtëpi dhe apartamente)	Përdorimi i lëndëve djegëse (thëngjill, dru, pellet etj) për ngrohje dhe gatim	Grimcat PM10 dhe PM2.5 Dyoksidi i Sulfurit SO2 Oksidet e Azotit NOX Monoksidi i Karbonit CO NMVOC
Objektet publike (administrata, shëndetësore, arsimore, kulturore, sportive dhe sociale)	70 ndërtesa publike	Përdorimi i lëndëve djegëse (thëngjill, dru, pellet, naftë etj) për ngrohje	Grimcat PM10 dhe PM2.5 Dyoksidi i Sulfurit SO2 Oksidet e Azotit NOX Monoksidi i Karbonit CO NMVOC
Objektet e bizneseve të vogla (furrat e bukës, kafe-restaurante, hotele, dyqane, shërbime tjera)	2966 biznese aktive	Përdorimi i lëndëve djegëse për ngrohje dhe veprimtari (thëngjill, dru, pellet etj) për ngrohje dhe shërbime	Grimcat PM10 dhe PM2.5 Dyoksidi i Sulfurit SO2 Oksidet e Azotit NOX Monoksidi i Karbonit CO NMVOC
Guroret dhe shfytëzuesit e resurseve minerare	Rreth 30 operatorë të shfrytëzimit të gurit, rërës dhe zhavorrit	Thërmimi dhe bluarja e gurit	Grimcat PM10 Grimcat PM2.5
Transporti - Numri i automjeteve	10,401 automjete motorike; 62 km rrugë magjistrale; 64 km rrugë rajonale. 114 km rrugë lokale 30 km rrugë urbane	Përdorimi i produkteve të naftës për djegje Vjetërsia e automjeteve	Grimcat PM10 dhe PM2.5 Dyoksidi i Sulfurit SO2 Oksidet e Azotit NOX Monoksidi i Karbonit CO NMVOC
Deponitë ilegale të mbeturinave	10 deponi ilegale	Djegja dhe dekompozimi i mbeturinave	Grimcat PM10 Grimcat PM2.5

Bujqësisë intensive dhe pyjet	12020 ha tokë bujqësore; 2415 ha vreshta; 6932 ha pyje; 3921 ha kullosa dhe 252 ha livadhe.	Përdorimi i plehrave kimike dhe organike Djegja e pyjeve Emetimet natyrore	Grimcat PM10 dhe PM2.5 Dyoksidi i Sulfurit SO ₂ Oksidet e Azotit NO _x Monoksidi i Karbonit CO NMVOC
-------------------------------	--	--	---

5. Ndotja e ajrit dhe ndikimi në shëndet

5.1. Parametrat e cilësisë së ajrit dhe ndikimi i tyre në shëndet dhe mjedis

Hulumtimet shkencore kanë vërtetuar ndikimet në shëndetin publik nga ndotja e ajrit dhe në veçanti nga grimcat (PM). Efektet kryesore të PM në shëndetin publik janë sëmundjet respiratore dhe efektet kardiovaskulare. Efektet që i atribuohen ekspozimit afatgjatë përfshijnë mortalitetin për shkak të sëmundjeve kardiovaskulare dhe respiratore, sëmundjeve kronike respiratore (astma, sëmundjet kronike obstruktive të mushkërive, dhe ndryshimet kronike patologjike), kanceri i mushkërive, sëmundjet kronike kardiovaskulare, dhe pengesat në rritjen intrauterine sikur është për shembull pesha e ulët në lindjen normale.

Ndikimet në shëndet dhe mjedis nga Dioskidi i sulfurit (SO₂)- është gaz toksik me veti acidike, pangjyrë dhe erë të fortë. Burimet kryesore prej nga prodhohet ky gaz janë kapacitetet energjetike dhe ngrohtoret, të cilat shfrytëzojnë si emergjent naftën dhe thëngjillin me cilësi të dobët e të cilat përbëjnë sulfur. Janë të njohura efektet në zvogëlimin e volumit pulmonar, rritja e rezistencës së frymëmarrjes dhe simptome të tilla si pengesa në frymëmarrje, ngushtime në gjoks dhe zvogëlim të ritmit të frymëmarrjes. Mund të shkaktojë kokë dhimbje dhe irritime të hundës. Dyoksidi i sulfurit është ndër shkaktarët kryesor i të ashtuquajturave **shirat acidike**, të cilat përshpejtojnë korrozionin e objekteve të ndërtimit dhe acidifikimin e dheut, liqeneve dhe rrjedhave të lumenjve.

Ndikimet në shëndet dhe mjedis nga Monoksidi i karbonit (CO). Është gaz shumë helmues dhe i djegshëm. Kryesisht është produkt i djegies jo complete të karbonit në lëndët djegëse. Konsumimi i duhanit në objekte të banimit, në zyre, makina dhe restorante e rrit përqendrimin e monoksidit të karbonit. Qëndrimi i zgjatur në mjedis ku është prezent CO mund të zvogëlojë sasinë e oksigjenit për frymëmarrje deri në masën sa njeriu humb vetëdijen si shkak i mungesës së oksigjenit. Monoksidi i karbonit kontribuon në efektin në Gazrat Serrë dhe ngrohjen globale.

Ndikimet në shëndet dhe mjedis Dioksidi i azotit (NO₂). NO₂ është gaz toksik, i cili kryesisht vjen nga djegia e karburanteve në makina, ngrohtore individuale e kolektive dhe nga termocentralet. Oksidet e azotit kanë efekte të theksuara në mushkëri por edhe

në organet tjera si në mëlçi dhe shpretkë. Në gjak ka aftësi për krijim të meta hemoglobinës, e cila nuk lejon transportimin e oksigjenit. Gazrat nitroze në ajër mund të shndërrohen në shira acidike. Gjithashtu NO dhe NO₂ janë kontribues në hollimin e shtresës së ozonit.

Ndikimet në shëndet dhe mjedis nga Ozoni (O₃)- është substancë me toksicitet të lartë e veti korrozive të theksuara dhe njihet si ndotës i zakonshëm. Ozoni formohet në atmosferë nga reaksioni mes oksideve të azotit, hidrokarbureve dhe dritës së diellit. Shumë nga pajisjet elektrike, si për shembull, televizorët, fotokopjuesit dhe motorët elektrik (që shfrytëzojnë brushat), prodhojnë sasi të tilla të ozonit sa njeriu shumë lehtë mund t'i nuhas si aromë. Ndikimet akute përfshijnë simptomet në sistemin respirator, ndryshime në funksionimin e sistemit pulmonar, rritje e ndjeshmërisë respiratorë dhe inflamacione respiratore. Ozoni dëmton bimësinë dhe pyjet (efekti i foto-oksidimit), prishjen e pamjes së qyteteve, parqeve nacionale dhe hapësirat për rekreacion.

Ndikimet në shëndet dhe mjedis nga Grimcat e Pluhurit PM₁₀ dhe PM_{2.5}- Këto dy lloje të grimcave nuk janë komponime të veçanta, por përqendrimi i masës së suspenduar në ajër që kanë diametër më të vogël se 10 µm (PM₁₀) ose diametër më të vogël se 2.5 µm (PM_{2.5}). Posaçërisht në lokalitetet me trafik të dendur kur këta parametra tejkalojnë pragjet e lejuara apo VML, për publikun dhe popullsinë janë me rëndësi të veçantë.

Një numër i madh i studimeve tregojnë ndikime afatshkurta në sistemin kardiovaskular, të cilat ndërlidhen me PM, ndërsa ndikime direkt në një numër të sulmeve në zemër janë argumentuar se shkaktohen nga prezenca e PM në ajër. Efekte afatgjata konsiderohen grimcat e pluhurit PM, të cilat kanë përmbajtje toksikologjike e të cilat sulmojnë sistemin respirator dhe zvogëlim të imunitetit për shkak të depërtimit të PM në thellësi të mushkërive dhe në pjesët bronkiale.

Ndikimet në shëndet dhe mjedis nga Smogu- Smogu është fenomen i ajrit të ndotur. Fjala Smog vjen nga anglishtja Smoke = tym dhe Fog = mjegull. Smogu paraqitet në qytetet e mëdha, gjatë vjeshtës dhe dimrit, ku dominojnë ndotës të mëdhenj në një hapësirë të vogël (industria, nxemjet qendrore, gazrat e liruara nga djegiet e motorëve të automobilave, nxemjet individuale, etj.). Mungesa e erërave e shton edhe më shumë ndotjen.

Smogu posaçërisht është i dëmshëm për të sëmurit nga astma, për të moshuarit dhe fëmijët. Së voni është paraqitur edhe termi “smogu elektronik”. Me këtë nënkuptohet ndotje të ndryshme, të cilat kanë prejardhje nga aparatet elektrike dhe elektronike, si trafo stacionet, largpërçuesit, stacionet e telefonisë mobile, emetuesit radio dhe televiziv, por edhe gypat e neonit, tharëset për tharje të flokëve, mikrovalët, elektromotorët e ndryshëm, monitorët, etj.

5.2. Vlerësimi i ndikimit të cilësisë së ajrit në shëndetin e publik

Në komunën e Rahovecit nuk ka ndonjë mundësi reale për të vlerësuar efektet afatshkurtëra dhe afatgjata të ndotjes së ajrit në shëndet, meqenëse nuk ka të dhëna historikë për monitorimin e cilësisë së ajrit, për të bërë krahasimin e normave të cilësisë së ajrit dhe tejkalimve me tregues të shëndetit publik.

Megjithkëtë, në kuadër të vlerësimit të ndikimeve të gjendjes së mjedisit në shëndetin publik, janë analizuar shkaqet e vdekjes në komunën e Rahovecit për vitet 2018-2020. Nga të dhënat e prezantuara në tabelën 11, vërehet që shkaqet e vdekjes që kanë predispozita të ndërlidhen me gjendjen e mjedisit sikurse janë tumoret, sëmundjet e sistemit të frymëmarrjes dhe sëmundjet e sistemit të qarkullimit të gjakut, kanë pasur trend të rritjes dhe janë të përfaqësuara me përqindje më të lartë se sa shkaqe tjera të vdekjes.

Tabela 11: Shkaqet e vdekjeve në komunën e Rahovecit (2018-2020)⁵

Diagnoza (shkaku i vdekjes)	2018		2019		2020	
	Numri	%	Numri	%	Numri	%
Sëmundjet e sistemit të qarkullimit të gjakut	88	34	101	54.6	103	23.3
Sëmundjet e sistemit të frymëmarrjes	3	1.2	14	7.6	15	3.4
Tumoret	24	9.4	33	17.8	37	8.4
Sëmundjet e sistemit urogjenital	8	3.1	5	2.7	13	2.9
Sëmundjet endokrine, të ushqyshmërisë dhe metabolike	3	1.2	7	3.8	8	1.8
Simptomet, shenjat dhe rezultatet jonormale klinike dhe laboratorike të paklasifikuara gjetiu	116	45.7	5	2.7	95	21.5
Sëmundjet tjera	51	5.4	114	14	171	38.7
Gjithsej raste të vdekjeve	293	100	279	100	442	100

⁵ Shkaqet e vdekjeve në Kosovë 2018-2020, ASK

6. Cilësia e ajrit në komunën e Rahovecit

Ajri është një element mjaft i rëndësishëm për shëndetin e njeriut dhe në përgjithësi mjedisit që na rrethon. Ajri është vazhdimisht nën ndikim të ndotjes nga shumë burime. Edhe pse ndotja e ajrit vjen kryesisht nga aktivitetet njerëzore, ai gjithashtu mund të ndikohet edhe nga fenomenet natyrore. Ndotja e ajrit ndodh kur ajri përmban substanca në sasi që mund të dëmtojnë shëndetin e njerëzve, kafshëve dhe bimëve ose mund të shkaktojnë dëme materiale. Normat e cilësisë së ajrit për territorin e Kosovës janë përcaktuar sipas Udhëzimit Administrativ Nr.02/2011 (tabela 12).

Tabela 12: Normat e cilësisë së ajrit sipas Udhëzimit Administrativ Nr.02/2011⁶

Parametri	Vlerat limite	Njësia matëse	Vlera limite (kufitare) $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Tejkalimet e lejuara brenda vitit
NO ₂	Vlera limite për 1 orë, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	200	18
	Vlera limite vjetore, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	40	Nuk parashihet
	Vlera limite vjetore, për mbrojtjen e vegetacionit	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	30	Nuk parashihet
SO ₂	Vlera limite për 1 orë, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	350	24
	Vlera limite për 24 orë, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	125	3
CO	Vlera limite për mesataren ditore të maksimales 8-orëshe, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	mg/m^3	10	Nuk parashihet
PM ₁₀	Vlera limite për 24 orë, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	50	35
	Vlera limite vjetore, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	40	Nuk parashihet
PM _{2.5}	Vlera limite vjetore, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	25	Nuk parashihet
O ₃	Objektivi afatgjatë, për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	120	Nuk parashihet

⁶ Raport Vjetor për Gjendjen e Ajrit 2021, AMMK 2022

Për cilësinë e ajrit në Komunën e Rahovecit nuk mund të nxirren konkluzione të plota, meqenëse në territorin e kësaj komune nuk ka stacion monitorues të cilësisë së ajrit në kuadër të rrjetit shtetëror të monitorimit të cilësisë së ajrit që realizohet nga Instituti Hidrometeorologjik i Kosovës.

Gjithashtu nuk ka ndonjë monitorim tjetër të cilësisë së ajrit të kontrolluar dhe të mirëmbajtur nga institucionet publike nacionale ose lokale. Ekzistojnë vetëm të dhëna për monitorim të koncentrimin në kohë reale të parametrin PM2.5, që realizohet me pajisje indikative. Një matës i tillë indikativë është ai nga kompania IPKO dhe një matës tjetër realizohet në kuadër të Fondacionit BONEVET dhe Kosova Makers League me mbështetjen e Millennium Foundation Kosova, të cilët kanë implementuar projektin "FRYMO", i cili gërsheton edukimin, teknologjinë, inovacionin dhe ngritjen e vetëdijësimit mbi cilësinë e ajrit në vend. Projekti është dizajnuar për nxënësit e shkollave të mesme dhe qëllimi i tij ka qenë krijimi i një atmosfere të shëndetshme, ku të rinjtë janë edukuar rreth teknologjisë duke përdorur pajisjet teknologjike në mënyrë kreative. Pajisja monitoruese është e vendosur në Sh.M.L "Xhelal Hajda - Toni".

Mirëpo nëse i referohemi të dhënave që janë rezultat i monitorimit të cilësisë së ajrit në stacionet monitoruese që janë realizuar në komunat më të afërta sikurse janë Prizreni dhe Peja, mundë të konkludohet që edhe në territorin e komunës së Rahovecit, ka tejkalime të normave të cilësisë së ajrit, sidomos për parametrat PM10 dhe PM2.5, dhe atë kryesisht gjatë sezonës Vjeshtë-Dimër, përkatësisht gjatë muajve nëntor, dhjetor, janar dhe shkurt.

Emisionet në ajër - Bazuar në studimin e realizuar në kuadër të projektit gjatë vitit 2021, është bërë edhe inventarizimi i burimeve të emetimeve në ajër për territorin e Komunës së Rahovecit. Burimi kryesor i emetimeve të grimcave të pluhurit PM10 dhe PM2.5 janë djegjet e vogla dhe transporti.

Djegjet e vogla janë burimi kryesor i emetimit edhe për CO. Burimi kryesor i emetimit të NOx, është transporti rrugor, industria dhe bujqësia, ndërsa burimi kryesor i SO2 është Industria. Sa i përket ndotësit NMVOC, burimi kryesor i emetimit janë djegjet e vogla, pyjet dhe bujqësia (tabela 13).

Tabela 13: Emetimet në ajër për territorin e komunës së Rahovecit (g/vit)⁷

Parametri	Djegjet e vogla	Transporti rrugor	Industria	Bujqësia	Guroret	Pyjet	Total
PM10	613,17	58,25	0	47,31	0,95	0	719,66
PM 2.5	597,30	26,15	0	4,67	0,09	0	628,21
Nox	59,88	208,24	0,003	196,78	0	0	464,91
SO2	22,20	0,09	0	0,14	0	0	22,43
CO	3 308,16	99,93	0,002	15,74	0	0	3 423,83
NMVOC	494,18	18,16	0	12,88	0	129,50	654,73

Në kuadër të këtij projekti është bërë vlerësimi edhe për emetimet e metaleve të rënda në ajër për sektorin e djegieve të vogla për sektorin e djegieve të vogla dhe atë të transportit rrugor. Sikurse është prezantuar edhe në tabelën 13, emisionet më të larta janë vlerësuar për Plumbin (5.32 kg/ vit) dhe Kadmiumin (12,53 kg/ vit).

Tabela 14: Emetimet në ajër për territorin e komunës së Rahovecit për metalet e rënda (kg/ vit)⁸

Metalet e rënda	Djegjet e vogla	Transporti rrugor	Total
Arseni (As)	0,226	0,002	0,227
Kadmiumi (Cd)	12,53	0,001	12,53
Merkuri (Hg)	0,615	0,084	0,699
Plumbi (Pb)	5,31	0,009	5,32

⁷ Projekti, Sistemi i Menaxhimit të Informacionit për Cilësinë e Ajrit, ndryshimit të sjelljes dhe shërbimet e komunikimit: Azhurnimi i inventarit të emisioneve, MFK & AMMK 2021

⁸ Projekti, Sistemi i Menaxhimit të Informacionit për Cilësinë e Ajrit, ndryshimit të sjelljes dhe shërbimet e komunikimit: Azhurnimi i inventarit të emisioneve, MFK & AMMK 2021

7. Problemet kryesore që ndërlidhen me ndotjen e ajrit në komunën e Rahovecit

Bazuar në të dhënat dhe të gjeturat kryesore të prezantuara më lartë mundë të kosntatohet se problemet kryesore që ndërlidhen me menaxhimin e cilësisë së ajrit dhe mbrojtjen e ajrit nga ndotja në komunën e Rahovecit janë:

- Mungesa e monitorimit të cilësisë së ajrit në territorin e komunës nga institucionet qëndrore dhe lokale.
- Cilësia jo e mirë e ajrit në zonën urbane gjatë sezonës së dimrit;
- Tejkallimet e normave të cilësisë së ajrit kryesisht për parametrin PM10 dhe PM2.5.
- Djegjet e vogla janë burimi kryesor i emetimeve në ajër sa i përket parametrin PM10 dhe PM2.5.
- Mungese e një inventari të detajuar të ndotësve të ajrit për territorin e Komunës së Rahovecit;
- Komuna ka përgaditur një draft të Planit Lokal për Energji dhe Klimë, për territorin e saj por që ende nuk është aprovuar;
- Komuna e Rahovecit nuk e ka të organizuar transportin urban në zonën e qytetit;
- Zbatimi jo efikas i ligjit për mbrojtjen e ajrit nga ndotja;
- Të dhënat flasin për një trend në rritje të sëmundjeve që janë të ndërlidhura me ndotjen e ajrit.
- Mungesa e akteve nënligjore komunale për mbrojtjen e ajrit nga ndotja;
- Kapacitetet e kufizuara të komunës për menaxhimin e cilësisë së ajrit;
- Mungesa e planit të veprimit në rastet e emergjencave të tejkallimeve të normave të cilësisë së ajrit.
- Vetëdija e ulët për mënyrat e parandalimit të ndotjes së ajrit dhe mbrojtjes së shëndetit nga ndotja e ajrit.

8. Prioritetet kryesore për mbrojtjen e ajrit nga ndotja për periudhën 2023-2027

Për të përmirësuar cilësinë e ajrit në territorin e komunës për periudhën 5 vjecare janë përcaktuar këto prioritetet:

- Fuqizimi i monitorimit të cilësisë së ajrit në territorin e komunës nga institucionet qendrore dhe lokale.
- Marrja e masave për përmirësimin e cilësisë së ajrit në zonën urbane, dhe përmirësimin e normave të cilësisë së ajrit me theks të vecantë për gjatë sezonës së dimrit parametrin PM10 dhe PM2.5.
- Reduktimi i ndotjes së ajrit nga djegjet e vogla me theks të vecantë për parametrat PM10 dhe PM2.5.
- Zbatimi i projekteve nga Plani Lokal për Energji dhe Klimë në funksion të reduktimit të ndotjes nga sektori i amvisërisë;
- Hartimi i projektit për rrjetin e sistemit të ngrohjes qendrore për zonën urbane;
- Reduktimi i ndotjes së ajrit nga transporti me theks të vecantë për parametrin NOx.
- Përgaditja e inventari të detajuar të ndotësve të ajrit për territorin e Komunës së Rahovecit;
- Zbatimi i Planit të Mobilitetit për territorin e komunës me qëllim të fuqizimit të menaxhimit të transportit dhe uljes së ndotjes nga ky sektor.
- Fuqizimi i transportin urban në zonën e qytetit, përmes shtimit të linjave të transportit dhe riorganizimit të tyre.
- Fuqizimi i zbatimi të ligjit për mbrojtjen e ajrit nga ndotja;
- Mbledhja e të dhënëve më të detajuara për shkaqet e vdekjes me qëllim të vlerësimit të ndikimit të ndotjes së ajrit në shëndetin publik.
- Përgaditja e akteve nënligjore dhe rregulloreve komunale për mbrojtjen e ajrit nga ndotja;
- Fuqizimi i kapaciteteve të komunës për menaxhimin e cilësisë së ajrit;
- Hartimi i planit të veprimit për rastet e emergjencave të tejkalimeve të normave të cilësisë së ajrit.
- Ngritja e vetëdijës për mënyrat e parandalimit të ndotjes së ajrit dhe mbrojtjes së shëndetit nga ndotja e ajrit.
- Përmirësimi i informimit të publikut për mbrojtje nga ndotja e ajrit;

Përmbushja e këtyre prioritetëve do të realizohet përmes 5 objektiva kryesore si vijon:

- Plotësimi i bazës rregullative dhe programore për menaxhimin e cilësisë së ajrit;
- Fuqizimi institucional për menaxhimin e ndotjes së ajrit dhe zbatimin e ligjit;
- Përmirësimi i cilësisë së ajrit përmes reduktimit të ndotjes;
- Përmirësimi i monitorimit dhe informimit për cilësinë e ajrit dhe për mbrotje nga ndotja e ajrit;
- Ngritja e vetëdijes për parandalimin e ndotjes dhe për mbrojtje të shëndetit nga ndotja e ajrit.

9. Plani i aktiviteteteve dhe veprimeve për periudhën 2024-2029

Tabela 15: Plani i aktiviteteteve për periudhën 2024-2029 dhe përgjegjësit për implementim

Objekti	Veprimi /Aktiviteti	Përgjegjësi për implementim	Shuma (Euro) dhe burimi i buxhetit	2024				2025				2026				2027				2028 -2029			
				1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1.	Aprovimi i Planit Lokal të Veprimit për Cilësi të Ajrit	DUPMM	Komuna 30.000	x	x																		
	Hartimi i rregullores për menaxhimin e cilësisë së ajrit	DUPMM	Komuna (Kosto administrative)			x	x																
	Aprovimi i Planit lokal të Veprimit për Energji dhe Klimë	DUPMM, DSHPK	Komuna (Kosto administrative)			x					x												
	Rishikimi i Planit Lokal të Veprimit në Mjedis	DUPMM	Komuna & Donator (10.000)													x			x				
	Hartimi i Planit Afatshkurtër të Veprimit për përmirësimin e cilësisë së ajrit	DUPMM	Komuna (Kosto administrative)	x	x																		
2.	Shtimi i numrit të inspektorëve të mjedisit;	DPI	Komuna (12.000)	x			x																
	Përmirësimi i kushteve të punës për inspektorët e mjedisit dhe zbatimi i simulimeve	DPI	Komuna (5.000)	x						x													
	Dizajnimi i planit të inspektimeve dhe mbikqyrjes së zbatimit të rregullativës ligjore dhe programore për përmirësimin e cilësisë së ajrit	DPI	Komuna (Kosto administrative)	x			x																
	Trajnimi i zyrtarëve të komunës nga sektori i mjedisit për menaxhimin e cilësisë së ajrit;	DUPMM, DPI	Komuna (5.000)	x																			x

Fuqizimi institucional për menaxhimin e ndotjes së ajrit dhe zbatimin e ligjit	• Përmirësimi i kushteve të punës për inspektorët dhe zbatimin i stimulimeve. • Dizajnimin i planit të inspektimeve dhe mbikqyrjes së zbatimit të rregullativës ligjore dhe programeve për përmirësimin e cilësisë së ajrit; • Trajnimin i zyrtarëve të komunës nga sektori i mjedisit për menaxhimin e cilësisë së ajrit • Zbatimin e efikas i VNM në projektet e nivelit lokal që kanë ndikim në ndotjen e ajrit; • Zbatimin i VSM-së në kuadër të planeve, programeve në nivelin lokal që pritet të kenë ndikim në ndotjen e ajrit; • Themelimin e komitetit këshillëdhënës për përmirësimin e cilësisë së ajrit me pjesëmarrje nga grupet e ndryshme të interesit.	• Kushtet e punës se inspektoreve të përmisuara; • Plani i inspektimeve dhe mbikqyrjes së zbatimit të rregullativës ligjore dhe programeve për përmirësimin e cilësisë së ajrit i përfunduar; • Numri i zyrtareve të trajnuar /Numri i trajnimeve për zyrtaret te realizuara; • Numri i projekteve të VNM-së; • Numri i planeve të VSM-së; • Komiteti këshillëdhënës për përmirësimin e cilësisë së ajrit i themeluar;	• Vjetore • Vjetore • Vjetore • Vjetore • Vjetore • Vjetore	ajrit dhe zbatimin e ligjit të fuqizuara.
3. Përmirësimi i cilësisë së ajrit përmes reduktimit të ndotjes	• Identifikimi i burimeve të ndotjes së ajrit përmes përgatitjes së inventarit të emisioneve në ajër; • Përgatitja e projektit për ngrohjen qendrore për zonën urbane;	• Inventari i emisioneve në ajër i përgaditur dhe burimet e ndotjes në ajër të identifikuara; • Përgatitja e projektit;	• Vjetore • Vjetore	• Cilësia e ajrit e përmirësuar/ ndotja e ajrit e reduktuar

	- Ndalimi i djegjes së hapur të mbeturinave, të hamullorëve dhe i djegjeve të tjera të hapura; - Nxitiqja dhe mbështetja e ekonomive familjare për renovimin e objekteve dhe përmirësimin e izolimit termik; - Mbështetje për reduktimin e ndotjes së ajrit nga djegjet e vogla përmes zëvendësimit të shporetave ekzistuese me shporetat më të pastra dhe përmes ndryshimit të llojit të lëndëve djegëse; - Zgjerimi i sipërfaqeve të gjelbra në zonën urbane; - Ndalimi i përdorimit të thëngjillit për ngrohje në zonën urbane dhe në objekte të institucioneve publike; - Ndërtimi i shtigjeve të reja për biçikleta në zonën urbane të qytetit; - Fuqizimi i transportit publik në zonën urbane dhe përmirësimi i cilësisë së shërbimeve të tij; - Pastrimi i rregulltë i rrugëve në zonën urbane për të parandaluar krijimin dhe shpërndarjen e pluhurit;	- Nr. i gjobave; - Nr. i mbështetjeve të ekonomive familjare dhe objekteve; - Nr. i mbështetjeve; - Nr. i sipërfaqeve të gjelberta në m2; - Nr. i parandalimit të përdorimit dhe gjobave; - Gjatesia ose numri i shtigjeve të reja per biçikleta. - Fuqizimi i transportit publik; - Gjatesia (Sipërfaqet) e pastruara te rrugëve;	6 mujore 6 mujore 6 mujore - Vjetore - Vjetore - Vjetore - Vjetore 3 mujore	
--	--	---	--	--

	- Nxiftja dhe mbështetja e ekonomive familjare për renovimin e objekteve dhe përmirësimin e izolimit termik; - Investimet në burimet e ripërtëritshmit të energjisë (panelat solar dhe energjia e erës) - Reduktimi i qarkullimit të automjeteve në zonën urbane përmes riorganizimit të qarkullimit dhe vendosjes së tarifave diferenciale të parkimit.	- Numri i ekonomit familjare që kanë perfituar nga mbështetja. - Kapaciteti i instalimeve të energjisë KW/h - Numri dhe dhe normat e tarifave;	- Vjetore - Vjetore - Vjetore	
4. Përmirësimi i monitorimit dhe informimit për cilësinë e ajrit dhe për mbrotje nga ndotja e ajrit;	- Blerja e pajisjeve për monitorimin e cilësisë së ajrit në territorin e Komunës së Rahovecit - Përmirësimi i informimit për cilësi të ajrit - Përmirësimi i mbledhjes dhe raportimit të të dhënave të morbiditetit sipas sëmundjeve specifike dhe grupmoshave në QKMF dhe në Spitalin rajonal dhe Mjekësin e punës; - Përgaditja e informatave, raporteve dhe njoftimeve për informimin e publikut për cilësinë e ajrit	- Pajisjet për cilësi të ajrit të blera. - Informimit për cilësi të ajrit i përmirësuar. - Numrim i raporteve të përgaditura për morbiditetin dhe sëmundjet specifike. - Numri i raportimeve;	- Vjetore 6 muajore 6 muajore - Vjetore	Monitorimi dhe informimi për cilësinë e ajrit dhe për mbrotje nga ndotja e ajrit e përmirësuar

5.	Ngritja e vetëdijes për parandalimin e ndotjes dhe për mbrojtje të shëndetit nga ndotja e ajrit;	- Organizimi i fushatave vetëdijesuese për cilësi të ajrit në shkollat fillore; - Bashkëpunimi me OJQ dhe shoqërinë civile për menaxhimin e cilësisë së ajrit; - Organizimi i fushatave vetëdijesuese për reduktimin e ndotjes së ajrit nga djegjet e vogla; - Sensibilizimi i opinionit lidhur me përfitimet që krijohen me aplikimin e masave eficiente në objektet e banimit;	- Numri i organizimeve/fushatave të realizuara; - Numri i takimeve dhe aktiviteteve të realizuara; - Numri i organizimeve dhe aktiviteteve të realizuara; - Numri i aktiviteteve dhe takimeve;	- Vjetore - Vjetore - Vjetore - Vjetore	- Vetëdijja për parandalimin e ndotjes së ajrit e ngritur; - Vetëdijja për mbrojtjen e shëndetit nga ndotja e ajrit e ngritur.
----	---	---	---	--	---

11. Plani Afatshkurtër i Veprimit

Tabela 17: Plani Afatshkurtër i Veprimit – Aktivitetet në rastet e emergjencave të tejkalimeve të normave të cilësisë së ajrit

Kategoria e veprimeve	Aktivitetet/Veprimet
Veprimet që do të ndërmerren nga qytetarët	- Të mos përdoren automjetet pa nevojë; - Të shfrytëzohet transporti publik; - Për ngrohjen e shtëpive të mos përdoren materiale të mbeturinave, vaji i motorit të djegur, mbeturina të llakuara dhe të ngjyrosura të drurit, stiropor, PET ambalazhe, goma dhe çdo lloj tjetër i materialit sintetik; - Të përdoret dru i thatë dhe i pastër pa përmbajtje të dheut dhe mbeturinave; - Stufat e drurit të përdoren dhe mirëmbahen sipas udhëzimeve të prodhuesit; - Të bëhet pastrimi i rregullt i oxhaqeve. - Lartësia e oxhaqeve të ekonomive familjare ku lirohet tymi nga procesi i djegies të jetë sipas standardeve.
Veprimet që do të ndërmerren për mbrojtjen e shëndetit të njeriut	- Të mos përdoren automjetet pa nevojë; - Të shfrytëzohet transporti publik me qëllim të reduktimit të ndotjes dhe ndikimit në shëndet; - Të shmangët ekspozimin afatgjatë në ambient të hapur, veçanërisht gjatë orëve të vona të mbrëmjes ose herët në mëngjes, kur përqendrimet e PM10 dhe PM2.5 mund të arrijnë nivelin maksimal; - Të shmangët përdorimi i lëndëve djegëse gjatë periudhës kritike me përqendrim të lartë të PM10 dhe PM2.5;

	• Të prolongohen, të gjitha aktivitetet publike në ambiente të hapura, vetëm në rast kur ato janë urgjente. • Sipas nevojës të mbyllet përkohësisht shkollat dhe institucionet e administratës.
Veprimet që do të ndërmerren nga institucionet dhe subjektet juridike	• Informimi i institucioneve shkollore dhe administrative për nivelin e ndotjes dhe masat emergjente; • Të stimulohet dhe subvencionohet përdorimi i transportit publik gjatë kohës së zbatimit të masave emergjente; • Të bëhet riorganizimi i transportit publik sipas nevojave dhe mundësi; • Të zbatohen ndalesat për hyrje të autonjeteve në zonën urbane të qytetit gjatë kohës së zbatimit të masave emergjente; • Të shtohet kontrolli i inspeksioneve të instalimeve në kompetencë të komunës; • Inspektimi i lartësisë së oxhaqeve të ekonomive familjare dhe të bizneseve në zonën urbane të qytetit; • Të rritet kontrolli i inspeksioneve tek personat fizikë dhe juridikë që gjenerojnë mbeturinat (nga gomat dhe vajrat e përdorura); • Të zbatohen kontrole të jashtëzakonshme inspektuese në vendet e ndërtimit në kompetencë të komunës; • Të zbatohen kontrole të jashtëzakonshme inspektuese në lidhje me djegiet e hapura dhe të shqiptohen gjobot mandatore; • Të riorganizohet transporti i dërgimit të mallrave me automjete brenda komunës gjatë kohës së zbatimit të masave emergjente sipas nevojave dhe mundësi; • Të riorganizohet orari i trajnimit të auto shkollave brenda territorit të komunës sipas nevojave; • Të riorganizohet orari i punës së taxive brenda territorit të komunës sipas nevojave; • Të gjitha subjektet juridike (institucionet administrative dhe publike) të cilat për ngrohje përdorin pajisje për djegieje, me qëllim të reduktimit të ndotjes të kontrollojnë përdorimin e pajisjeve që të sigurojnë regjimin optimal të djegies, siç përcaktohet nga standardet; • Të anulohen ose shtyhen tubime të mëdha publike, ngjarje sportive dhe ngjarje kulturore në ambient të hapur që realizohen në territorin e komunës. • Sipas nevojës të mbyllet përkohësisht shkollat dhe institucionet e administratës.

12. Referencat dhe burimet e informacionit

1. Degradimi i mjedisit (<http://opendata.cohu.org/sq/degradimi-mjedisit>) Organizata Çohu.
2. Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës (<https://gzk.rks-gov.net/>)
3. Plani i masave për përmirësimin e cilësisë së ajrit në Kosovë, MMPH
4. Plani i Veprimit për Cilësi të ajrit 2018-2020, MMPH
5. Plani i Veprimit për zbatimin e Strategjisë për Cilësinë e Ajrit 2018-2022, MMPH
6. Plani Kombëtar për Zvogëlimin e Emisioneve, MMPH
7. Plani Komunal i Veprimit për Eficencë të Energjisë për Komunën e Rahovecit;
8. Plani Zhvillimor i Komunës së Rahovecit
9. Projekti, Sistemi i Menaxhimit të Informacionit për Cilësinë e Ajrit, ndryshimit të sjelljes dhe shërbimet e komunikimit: Azhurnimi i inventarit të emisioneve, MFK & AMMK 2021
10. Raport i monitorimit dhe vlerësimit të gjendjes mjedisore në deponit sanitare dhe stacionet e transferit të mbeturinave, AMMK.
11. Raport Vjetor për Gjendjen e Ajrit 2021, AMMK
12. Raporti i Gjendjes së Ajrit 2022, AMMK
13. Raporti i Gjendjes së Mjedisit 2020, AMMK
14. Raporti i menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë për vitin 2021, AMMK
15. Regjistrimi i Popullsisë 2011, ASK
16. Rezoluta e Kuvendit të Kosovës për Përmirësimin e Cilësisë së Ajrit, MMPH
17. Sektori i Biomasës Drunore në Kosovë, FAO 2015
18. Strategjia dhe Plani i Veprimit për Ndryshime Klimatike, MMPH
19. Strategjia e Mbrojtjes së Mjedisit 2013-2022, MMPH
20. Strategjia për Cilësinë e Ajrit 2013-2022, MMPH
21. Shkaqet e vdekjeve në Kosovë, ASK 2020
22. Të dhënat për popullsinë sipas komunave (<https://askdata.rks-gov.net/pxweb/sq/ASKdata/>) ASK
23. Vlerësim, Popullsia e Kosovës, ASK 2020;

KUVENDI I KOMUNËSNËRAHOVEC

01-Nr.192/24

Datë: 30.01.2024

